

**ОНІМИ В КОЛОНЦІ «LA BUSTINA DI MINERVA» У. ЕКО ТА ЗАСОБИ ЇХ  
ПЕРЕКЛАДУ**

**Куцак Богдана**

студентка 6 курсу Факультету романо-германської філології

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

[bmkutsak.frgf23m@kubg.edu.ua](mailto:bmkutsak.frgf23m@kubg.edu.ua)

**ONYMS IN U. ECO'S COLUMN «LA BUSTINA DI MINERVA» AND THE  
MEANS OF THEIR TRANSLATION**

**Kutsak Bohdana**

Student of the 6th year of the Faculty of Romance and Germanic Philology

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

[bmkutsak.frgf23m@kubg.edu.ua](mailto:bmkutsak.frgf23m@kubg.edu.ua)

*У статті окреслено проблеми перекладу італійських онімів українською мовою на матеріалі дописів У. Еко в колонці «La Bustina di Minerva».*

*У зв'язку з енциклопедичними знаннями автора у його текстах містяться численні ономастичні одиниці, зокрема топоніми та антропоніми, серед яких домінують урбаноніми та назви країн. Передача цих одиниць українською мовою є окремим викликом для перекладача і потребує застосування різних методів, підібраних під кожен конкретний випадок (транскрипція, транслітерація та калькування з урахуванням української орфоєпії).*

*Для аналізу перекладу ономастичної лексики враховуються три ключові аспекти: положення оніма в мовній системі, його походження та особливості функціонування.*

**Ключові слова:** *оніми, топоніми, антропоніми, методи перекладу, ономастика, публіцистика.*

*The article outlines the problems of translating Italian onyms into Ukrainian on the basis of U. Eco's articles in the column «La Bustina di Minerva».*

*Due to the author's encyclopaedic knowledge, his texts contain numerous onomastic units, particularly toponyms and anthroponyms, among which urbanonyms and country names dominate. Rendering these units into Ukrainian is a separate challenge for a translator and requires the use of various methods selected for each specific case (transcription, transliteration and calquing with regard to Ukrainian orthoepy).*

*To analyse the translation of onomastic vocabulary, three key aspects are taken into account: the position of the onyme in the language system, its origin and peculiarities of functioning.*

**Keywords:** *onyms, toponyms, anthroponyms, translation methods, onomastics, publicistics.*

**Вступ.** Власні назви займають унікальну лексичну позицію в мові, а їхнє застосування особливо притаманне газетно-журнальній публіцистиці. У часи суспільно-політичних змін, коли модифікуються соціальні орієнтири, цінності та переосмислюється ставлення до особистостей, подій, історичних періодів, соціальний компонент у семантиці онімів набуває особливої публіцистичної ваги.

**Постановка проблеми.** Оніми належать до безеквівалентної лексики і завжди створюють труднощі для фахівців у галузі перекладу, оскільки основними принципами перекладу є еквівалентність та адекватність. Їхній переклад залежить від низки факторів, зокрема від типу дискурсу. У публіцистиці Умберто Еко власні назви набувають особливого значення, оскільки його тексти часто насичені історичними й культурними посиланнями, що реалізуються, зокрема, через оніми. Для точного тлумачення власних назв у роботах письменника перекладачам важливо розуміти контекст і культурні коди, які стоять за цими назвами, щоб передати багатозначність його творів і наблизити їх до розуміння іншомовним читачем.

**Актуальність дослідження** зумовлена тим, що дотепер публіцистичні статті У. Еко в колонці «*La Bustina di Minerva*» (щотижневик *l'Espresso*) не набули широкої популярності в українській спільноті і, відповідно, ще не стали об'єктом дослідження в українському перекладознавстві.

**Метою** нашої роботи є дослідження способів перекладу італомовних онімів, зокрема топонімів та антропонімів, українською мовою на основі авторського перекладу статей У. Еко з колонки «*La Bustina di Minerva*».

**Матеріалом дослідження** слугували 12 статей У. Еко з колонки «*La Bustina di Minerva*» у щотижневику *l'Espresso* та їхній авторський переклад.

Дослідженням перекладу онімів в Україні займалися М. Бережна, А. Гудманян, В. Греков, Р. Зорівчак, Т. Іванін, О. Карпенко. У світі цей аспект лінгвістичних досліджень розглядали Т. Бреннен, О. Буше, Г. Сміт.

Ономастика — це галузь мовознавства, що досліджує власні назви, їхнє функціонування в мові та суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку та постійних

змін (Зубко, 2007, с. 262). Усі власні назви позначають специфічні реалії та належать до фонової лексики.

Мовне значення пов'язане зі «сферою використання» власних імен. Воно містить в собі незмінну інформацію про семантичні класи, до яких належать позначувані ними об'єкти. У мовній системі кожен онім має компонент значення, що визначає його належність до певного семантичного типу. Загальна денотатно-номінативна класифікація власних назв є ґрунтовно опрацьованою, зокрема завдяки зусиллям таких учених, як М. Торчинський, Д. Бучко та інших.

До числа ономастичних одиниць мови належать:

- 1) антропоніми – імена людей (а також прізвища, псевдоніми, прізвиська);
- 2) топоніми – назви географічних об'єктів, що включають підгрупи, зокрема гідроніми (водні об'єкти: річки, моря), ороніми (географічний рельєф: гори), ойконіми (населені пункти), урбаноніми (міські об'єкти);
- 3) космоніми – назви космічних об'єктів (зірки, планети);
- 4) теоніми (міфоніми) – імена богів і міфічних істот;
- 5) зооніми – назви тварин;
- 6) ергоніми – назви організацій та установ;
- 7) хрононіми – назви часових періодів;
- 8) хрематоніми – назви предметів матеріальної культури (ювелірних виробів, кораблів);
- 9) ідеоніми – назви об'єктів духовної культури (назви творів, фільмів) та багато інших (Торчинський, 2009).

Загалом дослідники визначають 4 способи перекладу онімів з італійської мови на українську:

- 1) транскрибування (транскрипція) – передача звуків мови оригіналу відповідними знаками цільової мови;
- 2) транслітерування – точне передавання літер однієї мови відповідними літерами іншої;
- 3) калькування – буквальний переклад для максимально точного збереження початкового значення;
- 4) транспозиція – заміна елемента на аналог, адаптований для цільової аудиторії (Гудманян, 2000, с. 74-75).

«*La Bustina di Minerva*» – це колонка, яку У. Еко започаткував на останній сторінці видання *l'Espresso* у березні 1985 року. У ній письменник описував власні роздуми про сучасний світ, італійське суспільство, пресу, долю книги в епоху інтернету, прогнози щодо третього тисячоліття та низку коротких оповідань. Під час перекладу цих матеріалів

особливу увагу привернуло використання автором численних онімів, зокрема антропонімів та топонімів, передавання яких українською мовою може викликати труднощі.

Серед антропонімів найчастіше в текстах У.Еко засвідчено імена історичних постатей, громадських діячів, науковців, письменників, митців, відомих спортсменів, а також персонажів літератури й фольклору. З-поміж таких онімів у статтях зустрічаються імена як італійських, так і зарубіжних історичних осіб, політиків, діячів культури, філософів. Широкий спектр зумовлений багатогранною обізнаністю автора в різних сферах життя.

Для найбільш точного відтворення імен діячів мистецтва та літератури українською мовою ми застосували метод транскрипції з мови походження відповідних антропонімів, оскільки вже існують усталені варіанти їх перекладу: *«Siamo tutti convinti che nella prima metà del nostro secolo la vita media si fosse allungata di un po', ma alla fin fine ecco **Radiguet** (20), **Modigliani** (36), **Kafka** (41), **Proust** (51), **Joyce** (59)»* (Еко, 2000, с. 417) / *Ми всі переконані, що в першій половині нашого століття середня тривалість життя децю зросла, але, зрештою, **Радіге** прожив 20 років, **Модільяні** – 36, **Кафка** – 41, **Пруст** – 51, **Джойс** – 59 років.*

Власні імена зарубіжних історичних постатей, акторів та персонажів також підлягають транскрибуванню з мови походження цих імен, а не з італійського тексту: *«E, dopo che ho sparato qualche paradosso, lasciatemi dire che trovo l'ispettore **Derrick** più umano di **Hitler**, e i suoi comprimari più accettabili dei dolicocefali un po' ritardati che **Leni Riefenstahl** andava a scovare nelle classi di recupero»* (Еко, 2000, р. 438) / *І після того, як я нахабно висловив кілька парадоксів, дозвольте мені сказати, що я вважаю інспектора **Дерріка** більш людяним, ніж **Гімлера**, а його прибічників більш прийнятними, ніж трохи розумово відсталіх доліхоцефалів, які траплялися **Лені Ріфеншталь** у корекційних класах.*

Імена італійців під час перекладу було транскрибовано: *«Il successo più travolgente lo ebbero i cosiddetti licei «liberal», come il **Siccardi**, il **Giordano Bruno**, il **Paolo Sarpi**, il **Garibaldi**, ...* (Еко, 2000, р. 440) / *Найбільшим успіхом користувалися «ліберальні» середні школи, такі як **Сіккарді**, **Джордано Бруно**, **Паоло Сарпі** та **Гарібальді**. Усупереч традиційному написанню прізвища «Гарібальді» через літеру «г» для системності було дотримано транскрибувального підходу і відтворено через літеру «г» відповідно до звучання в мові оригіналу.*

У статтях У. Еко фіксуються оніми, використані на позначення прізвищ людей (зокрема монархів, князів, принцес тощо). Такі антропоніми завжди перекладаються за допомогою методу калькування. Прикладами слугують деякі оніми зі статті «Quanto è bella

giovinezza»: Catone il Censore – *Катон Цензор*, Catone l'Uticense – *Катон Утіцький*, Filippo il Bello – *Філіп IV Вродливий*, Riccardo Cuor di Leone – *Річард Левине Серце*, Isabella la Cattolica – *Ізабелла Католичка*, Lorenzo il Magnifico – *Лоренцо Пишиний* (Есо, 2000, р. 416-417).

Транспозиція передбачає використання власних назв різних мов, які відрізняються формою, але мають спільне лінгвістичне походження, для їхньої взаємопередачі. При цьому слово або його частина перекладається українською мовою за допомогою тих самих лексичних засобів, що й у вихідній мові. Зазвичай цей метод застосовується до імен, що походять від біблійних, латинських чи грецьких імен-прототипів (Рибко, 2018, с. 1): *«Scartiamo pure coloro che sono morti di morte violenta come Catone l'Uticense, Cesare, Cicerone, Seneca, Gesù, Pietro, Paolo, Giordano Bruno o Robespierre, perché nelle statistiche biologiche non possiamo fare entrare anche gli Innocenti massacrati da Erode»* (Есо, 2000, р. 416) / *Давайте виключимо й тих, хто помер насильницькою смертю, приміром, Катона Утіцького, Цезаря, Цицерона, Сенеку, Ісуса, апостолів Петра та Павла, Джордано Бруно або Робесп'єра, адже ми не можемо врахувати в біологічній статистиці невинних людей, замордованих Іродом.*

Незважаючи на те, що власні імена є багатифункціональними і виконують не лише ідентифікаційну, а й естетичну функцію, ми припускаємо, що у статтях Еко антропоніми виконують передусім ідентифікаційну функцію. Так, під час аналізу було виявлено, що власні імена як окрема мовна категорія мають складні асоціативні, формальні та змістові характеристики, знання яких необхідне для подолання мовних та інтеркультурних бар'єрів. Наприклад, з огляду на асоціативні властивості, деякі антропоніми викликають відразу (Ірод, Ленін, Іван Грозний, Гітлер), в той час як інші створюють культурно-естетичний фон (Шопен, Караваджо, Бронте).

Друга група онімів, що розглядаються, **топоніми**. Традиційно їх поділяють на:

- 1) гідроніми – назви водних об'єктів, таких як моря, річки, озера, затоки, канали тощо;
- 2) ороніми (від грец. *oros* – гора) – назви гір;
- 3) урбаноніми (від лат. *urbanus* – міський) – назви міських об'єктів, як-от вулиць, районів, площ тощо.

У статтях з колонки «*La Bustina di Minerva*» автор не часто вдається до використання топонімів, проте певна кількість географічних назв усе ж фіксується. У творах письменника присутні власне італійські топоніми, і такі власні назви перекладаються за допомогою як транслітерації, так і з використанням техніки транскрибування: *«Nel giro di un anno erano nate alcune scuole evangeliche, con scarsa affluenza quelle d'impostazione luterana ma con*

notevole successo, le elementari e i licei valdesi, e non solo in **Piemonte** e **Val d'Aosta**, ma anche nelle regioni meridionali» (Есо, 2000, р. 439). / Протягом року з'явилася ціла низка євангельських шкіл, з лютеранським світоглядом, але зі значним успіхом, виникли вальденські початкові та середні школи, причому не тільки в **П'ємонті** та **Валле-д'Аоста**, а й у південних регіонах. У цьому прикладі під час перекладу оніма «П'ємонт» (регіон Італії) дотримано історично складену традицію передачі назви цього регіону внаслідок впливу французької мови, а слово «Валле-д'Аоста» (гірська автономна область у країні) піддалося транслітерації.

До італійського урбаноніма «Паріолі» ми застосували транскрибування з додаванням лексеми «район», щоб читачам було більш зрозуміло, про що йде мова: «*Francamente non capisco la pericolosità dei telefoni a scheda, ma capisco che è più facile e meno faticoso rovinare un telefono a scheda ai **Parioli** che bloccare una baleniera di massacratori di foche nell'Artico*» (Есо, 2000, р. 420). / Чесно кажучи, я не розумію, чим небезпечні карткові телефони, але бачу, що розбити один із таких у римському **районі Паріолі** значно легше, ніж заблокувати судно мисливців на тюленів в Арктиці.

Проаналізувавши топоніми іноземного походження, ми зробили висновки, що вони перекладаються із застосуванням як стандартизованих в українській мові форм слів, так і методами транслітерації чи транскрипції. Наведемо приклад передачі власних назв країн традиційно усталеною формою:

«...da decenni, e sino a poco tempo fa, si praticavano in **Svezia** selezioni rigorose, cercando di rendere inadatti alla riproduzione tutti gli esseri umani che presentassero qualche difetto (tra l'altro, leggo che una polemica del genere sta nascendo anche in **Francia** ...)» (Есо, 2000, р. 436) / впродовж десятиліть і донедавна у **Швеції** практикували суворий відбір, намагаючись зробити непридатними для відтворення всіх людей з будь-якими вадами (до речі, я читав, що подібна полеміка точиться й у **Франції**, ...).

Переклад топонімів за допомогою транскрипції та транслітерації здійснено також у цих випадках: «... forse un cardinale, forse non un matematico ma magari un avvocato, o un drogato, o il proprietario di una taverna a **Singapore**» (Есо, 2000, р. 436) / ...може, юрист, а не математик, або ж наркоман, або власник таверни в **Сінгапурі**, ... .

«D'altra parte, se Hitler, all'età di un anno fosse stato identificato da monaci tibetani come la reincarnazione di Buddha e fosse stato educato a **Lhasa**, sarebbe diventato Hitler?» (Есо, 2000, р. 436) / З іншого боку, якби Гітлер у віці одного року був визнаний тибетськими монахами втіленням Будди і отримав освіту в **Лхасі**, чи став би він Гітлером?

Цікавим видається випадок використання автором українського топоніма «Чорнобиль» у статті У. Еко «Le antiche cronache del 2090»: «La vita è dura, pensava la

*mamma, mentre spolverava i residui radioattivi dovuti al nuovo sistema d'illuminazione, imposto dall'accordo euroasiatico di Chernobyl»* (Еко, 2000, р. 443-444). / *Життя важке, думала мама, витираючи пил від радіоактивних залишків нової системи освітлення, нав'язаної Євразійською угодою стосовно Чорнобиля*. Під час транслітерування назви міста у своїй роботі У. Еко опирався на російське написання слова «Чернобыль». Однак ми переклали топонім відповідно до норм українського правопису.

### **Висновки.**

Аналіз онімів у публіцистичних статтях У. Еко дає змогу стверджувати, що у текстах автора переважають такі групи власних назв, як топоніми та антропоніми. Наявність власних назв сприяє створенню ефекту присутності читача, а також відіграє значущу роль при відображенні автобіографічності і реалістичності подій.

Більшість ономастичних реалій перекладено відповідно до лексичних одиниць вихідної мови за винятком окремих випадків. Для аналізу перекладу ономастичного лексикону ми зосередили увагу на трьох основних аспектах: позиції кожного оніма в мовній системі, його походженні та способах функціонування.

Для точної передачі цих лексичних одиниць під час перекладу застосовуються методи транскрипції та транслітерації. Нечисленними виявилися оніми, передача яких потребувала калькування чи транспозиції.

Одним із головних викликів передачі власних назв є брак прямих відповідників у цільовій мові. Переклад власних імен, що є невід'ємною частиною тексту будь-якого стилю, вимагає від перекладача творчого підходу та ретельного добору оптимальних рішень для відтворення унікальності кожного імені.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Антонюк, О. (2015). Прізвище як елемент комунікативного акту. *Записки з ономастики*, (18), 6–15.
2. Бережна, М. В. (2007). *Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв*. Сумський державний університет. <https://doi.org/10.31812/0564/2478>
3. Бучко, Д. Г. (2012). *Словник української ономастичної термінології*. Ранок-НТ.
4. Горда, В. (2016). Перекладацькі трансформації у відтворенні ономастичного простору авторського тексту. *Закарпатські філологічні студії*, (16), 166–171.
5. Гудманиян, А. (2000). Переклад власних назв (англійською мовою). У *«Лінгвістика та вербальна комунікація в ХХІ ст. – тенденції та перспективи»* (с. 74–75).
6. Зубко, А. (2007). Українська ономастика: Здобутки і проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики*, (15), 262–281. <http://history.org.ua/JournALL/sid/15/19.pdf>
7. Іваніна, Т. В. (2010). Методи формування ономастичних відповідників при перекладі топонімів (на матеріалі англо-українських словників). *Філологічні трактати*, 2 (1), 116–120.

8. Корунець, І. В. (2017). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)* (О. І. Терех, Ред.; 5-те вид.). Нова книга. (Оригінал опубліковано 2003 р.)
9. Карпенко, О. Ю. (2008). *Літературна ономастика* (О. Ю. Карпенко, Ред.). Астропринт.
10. Рибко, Н. В. (2018). Переклад власних назв. *Вінницький національний технічний університет*, 1–2.
11. Торчинський, М. М. (2009). *Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови* [Неопубл. дис. канд. філол. наук]. КНУТШ, Ін-т філол.
12. Brennen, T. (2000). On the meaning of personal names: A view from cognitive psychology. *Names*, 48(2), 139–146. <https://doi.org/10.1179/nam.2000.48.2.139>
13. Bušs, O. (2016). Some theoretical aspects of the translation of proper names. *Names and Their Environment*, 4, 4–10. [https://www.gla.ac.uk/media/Media\\_576598\\_smxx.pdf](https://www.gla.ac.uk/media/Media_576598_smxx.pdf)
14. Smith, G. W. (2016). *Theoretical foundations of literary onomastics* (C. Hough, Ред.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.013.41>
15. Eco, U. (2000). *La bustina di Minerva*. Bompiani.